XORIJIY TILLARNI O‘QITISHDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNING NUTQIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Akbarova Asalxon Ilhomjon qizi *O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali, Tillarni o‘qitish yo‘nalishi 2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada xorijiy tillarni o‘qitish jarayonida kommunikativ yondashuvdan foydalanishning ahamiyati va talabalarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, xorijiy til ta’limida og‘zaki va yozma muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish, interfaol metodlardan foydalanish, talabalarni mustaqil fikrlashga va erkin muloqot qilishga o‘rgatish masalalari tahlil qilingan. Kommunikativ yondashuvning ta’lim samaradorligini oshirishdagi o‘rni hamda uni amaliy mashg‘ulotlarda qo‘llash usullari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: xorijiy til, kommunikativ yondashuv, nutqiy kompetensiya, muloqot, og‘zaki nutq, yozma nutq, interfaol metodlar, til o‘rgatish, kommunikativ faoliyat.

Bugungi globallashuv sharoitida xorijiy tillarni o‘rganish zamonaviy ta’lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylangan. Xorijiy tillarni bilish nafaqat xalqaro muloqot qilish, balki ilmiy ma’lumotlarni o‘zlashtirish, kasbiy faoliyatni rivojlantirish va turli madaniyatlar bilan yaqindan tanishish imkonini beradi. Shu sababli oliy ta’lim muassasalarida xorijiy tillarni o‘qitish jarayonini takomillashtirish, talabalarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Xorijiy tilni o‘rganishda grammatik qoidalar va lug‘at boyligini egallashning o‘zi yetarli emas. Talaba o‘z fikrini xorijiy tilda aniq, ravon va mantiqiy

ifodalay olishi, suhbatdoshini tushunishi hamda turli kommunikativ vaziyatlarda faol ishtirok etishi lozim. Aynan kommunikativ yondashuv ushbu maqsadlarga erishishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi [1].

Kommunikativ yondashuv xorijiy tillarni o‘qitish metodikasida muhim o‘rin tutadi. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi tilni faqat nazariy bilim sifatida emas, balki amaliy muloqot vositasi sifatida o‘rgatishdan iborat. D. Hymes tomonidan ilgari surilgan kommunikativ kompetensiya tushunchasi tilni ijtimoiy vaziyatlarga mos ravishda qo‘llash zarurligini asoslab beradi. M. Canale va M. Swain tadqiqotlarida esa kommunikativ kompetensiyaning grammatik, sotsiolingvistik va strategik tarkibiy jihatlari yoritilgan. Maqolani tayyorlashda xorijiy tillarni o‘qitish metodikasiga oid ilmiy adabiyotlarni o‘rganish, tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, kommunikativ yondashuvni amaliy mashg‘ulotlarda qo‘llash imkoniyatlari, interfaol ta’lim metodlarining talabalarning nutqiy faolligiga ta’siri o‘rganildi. Nutqiy kompetensiya bir necha muhim tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi. Bular tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish ko‘nikmalaridir. Ushbu ko‘nikmalarni o‘zaro bog‘liq holda rivojlantirish xorijiy tilni mukammal egallash uchun muhim hisoblanadi [2].

Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslarda talaba ta’lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Bunda o‘qituvchi tayyor ma’lumotlarni yetkazish bilan cheklanmay, talabalarni mustaqil fikrlashga, savol berishga, munozara qilishga va o‘z nuqtayi nazarini xorijiy tilda ifodalashga yo‘naltiradi. Natijada talabalarda muloqotga kirishish, fikrni izchil bayon etish va turli vaziyatlarda til vositalaridan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalari shakllanadi. Talabalarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishda rolli o‘yinlar samarali metodlardan biri hisoblanadi. Masalan, “At the Airport”, “At the Restaurant”, “Job Interview” kabi mavzularda tashkil etilgan mashg‘ulotlar talabalarni kundalik hayotda uchraydigan kommunikativ vaziyatlarga tayyorlaydi. Bunday mashqlar

orqali talabalar yangi so‘z va iboralarni o‘zlashtiradilar, talaffuz ustida ishlaydilar hamda o‘z fikrlarini mustaqil ifodalashga odatlanadilar. Shuningdek, munozara va suhbat metodlari ham nutqiy faollikni oshirishda muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi talabalarga dolzarb mavzularni taklif etib, ularni guruhlarga ajratishi va muayyan masala yuzasidan fikr almashishni tashkil qilishi mumkin. Masalan, “The Role of Technology in Education”, “Environmental Problems” yoki “The Importance of Learning Foreign Languages” kabi mavzular talabalarni mustaqil fikrlashga undaydi. Bu jarayonda talabalar o‘z fikrlarini asoslash, dalillar keltirish va boshqa ishtirokchilarning qarashlariga munosabat bildirishni o‘rganadilar [3].

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ham kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda katta imkoniyatlar yaratadi. Audio va videomateriallar, onlayn suhbatlar, elektron ta’lim platformalari hamda virtual muloqot vositalari orqali talabalar xorijiy tilning tabiiy qo‘llanilish holatlari bilan tanishadilar. Ayniqsa, autentik audioyozuvlar va videolardan foydalanish tinglab tushunish, talaffuz va so‘z boyligini rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, juftlikda va kichik guruhlarda ishlash metodlari har bir talabaning darsdagi ishtirokini ta’minlaydi. Bunday mashg‘ulotlarda talabalar bir-birlari bilan fikr almashadilar, savol-javob qiladilar va muammoli vaziyatlarga yechim izlaydilar. Natijada ularda hamkorlikda ishlash, muloqot madaniyati va kommunikativ mustaqillik shakllanadi. Kommunikativ yondashuvni qo‘llashda o‘qituvchining vazifasi talabalarda xato qilishdan qo‘rqmasdan gapirishga bo‘lgan ishonchni shakllantirishdan ham iborat. Chunki xorijiy tilni o‘rganish jarayonida xatolar tabiiy holat bo‘lib, ular orqali bilim va ko‘nikmalar takomillashadi. O‘qituvchi xatolarni to‘g‘ri tahlil qilishi, talabalarni rag‘batlantirishi va individual yondashuv asosida ularning nutqiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashi lozim [4].

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, xorijiy tillarni o‘qitishda kommunikativ yondashuvdan foydalanish talabalarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim shartlaridan biridir. Ushbu yondashuv orqali talabalar xorijiy tilda erkin muloqot qilish, o‘z fikrlarini mustaqil ifodalash, suhbatdoshni tushunish va turli kommunikativ vaziyatlarda faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Ta’lim jarayonida rolli o‘yinlar, munozaralar, juftlikda ishlash, guruhiy topshiriqlar va raqamli texnologiyalardan foydalanish dars samaradorligini oshiradi. Shuning uchun xorijiy til o‘qituvchilari kommunikativ metodlarni muntazam qo‘llashi, nazariy bilimlarni amaliy mashg‘ulotlar bilan uyg‘unlashtirishi hamda har bir talabaning individual imkoniyatlarini hisobga olishi zarur. Bu esa kelajakda xorijiy tillarni puxta egallagan, mustaqil fikrlaydigan va xalqaro muloqotga tayyor mutaxassislarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jalolov J.J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.
2. Hoshimov O‘., Yoqubov I. Ingliz tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2003.
3. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2016.
4. Hymes D. On Communicative Competence. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2022.
5. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2014.